

EGY HŐSRE VÁRVA

**A SZAVAZÓK POPULISTA
NÉZETEI ÉS A VEZETŐK
KARIZMÁJA**

2022

Társadalomtudományi
Kutatóközpont

KUTATÁS

Válságok csakúgy, mint a koronavírus-járvány, az orosz-ukrán háború és a globális gazdasági nehézségek általánosan felerősítik a várakozásokat egy hős iránt, aki képes megvédeni a közösséget a veszélyekkel és viszontagságokkal szemben. Ennek fényében nem csoda, hogy a 2022-es magyarországi parlamenti választási kampányban különösen nagy hangsúlyt kapott az egyes vezetők képességeinek megléte vagy hiánya (avagy a pozitív és negatív perszonalizáció). Az állampolgárok és a vezetők közötti közvetlenebb kapcsolat kialakulására irányul az is, hogy általános politikai hangnemmé vált a populista retorika és kommunikáció.

Ezzel kapcsolatban végeztek a Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének és a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Tanszékének munkatársai online kérdőíves felmérést 2022. február 23. és március 4. között (N=1200), egy hónappal az országos választások előtt. Az adatfelvételt egy hivatásos közvélemény-kutató cég az NRC (<https://nrc.hu>) végezte. A minta reprezentatív volt az internet-hozzáféréssel rendelkező, választókorú magyar lakosságra nézve. A válaszadók főbb jellemzői a következők voltak:

- nem szerint: 49% nő és 51% férfi volt
- életkor szerint: 23 % 29 év alatti, 24% 30 és 39 év közötti, 20% 40 és 49 év közötti és 33% 50 év feletti megkérdezett volt
- lakhely szerint: 18% Budapesten, 52% városban és 30% faluban élt
- iskolázottság szerint: 47% alapfokú, 34% középfokú és 19% felsőfokú végzettséggel rendelkezett

A kérdőíves vizsgálat a „Populista vezetők a követőik szemében. A kortárs populista politika követőközpon t u magyarázata és vizsgálata” címet viselő (PD 134685 témaszámú) kutatás keretében az NKFIH Posztdoktori kiválósági program támogatásával zajlott le.

A felmérés a populista attitűdök és a vezetéssel kapcsolatos percepciók vizsgálatára fókuszált. Azokra kérdésekre kerestük a választ, hogy: *Mennyiben osztják a magyar állampolgárok a populista világnézetet? Milyen elvárásokat fogalmaznak meg a politikai vezetéssel kapcsolatban általában? Mennyiben jellemzi őket a karizmaéhség? S mennyire elégítik ki a vezetők ezt az étvágyat? Azaz: mennyire tartották a két csúcsjelöltet, Orbán Viktort és Márki-Zay Pétert karizmatikusnak? Mennyiben kötődnek hozzájuk érzelmileg? Ahhoz, hogy választ adjunk ezekre a kérdésekre, a kutatás során a politikatudomány (Akkerman-Mudde-Zaslove 2014; Schulz et al. 2018; Castanho Silva et al. 2019) és a vezetéskutatás (Conger-Kanungo 1994; Shamir 1994) szakirodalmából ismert skálákat adaptáltuk és alkalmaztuk. A kutatás során végig 1-től 7-ig terjedő Likert-skálát használtunk. A kutatási gyors jelentés a vizsgálat leíró statisztikáit adja közre.*

**Metz Rudolf & Plesz Bendegúz
2022.03.29.**

POPULISTA SZAVAZÓK MÉRÉSE

A szavazók által vallott populista nézetek mérésére egy populista attitűd-skálát használtunk, amely három fő dimenzióra fókuszált.

Népközpontúság: A populista világnézet központi eleme az erényes „tiszta nép”, amelynek nagyobb beleszólást kellene kapnia a politikába. Egy minta a skála elemei közül: „A legfontosabb politikai döntéseket az embereknek, és nem a politikusoknak kellene meghozniuk.”

Elitellenesség: A világnézet szembe állítja a népet azzal a nemzetközi és hazai elittel, amely a feltételezés szerint nem csak nem törődik az emberek valódi érdekeivel és jólétével, de korrumpált és rosszindulatú is. Egy minta a skála elemei közül: „A politikusokat nem igazán érdekli, hogy mit gondolnak a hozzám hasonló emberek.”

Manicheista világnézet: A világnézet a két fél konfliktusát jó és rossz küzdelmeként írja le és így tagad mindenféle pluralizmust. Egy minta a skála elemei közül: „Magyarország túlélése attól függ, hogy a következő választásokon helyesen döntünk-e.”

Fontos annak a kérdésnek az eldöntése, hogy ki számít populista szavazónak. A szakirodalom (Wuttke-Schimpf-Schoen 2020) három módozatot kínál az említett dimenziók aggregálására és így a kérdés eldöntésére.

Bollen-index: a három al-dimenzió értékeinek egyszerű átlaga, amely elhelyezi a populistákat és a nem populistákat egy skálán attól függően, hogy azok milyen mértékben rendelkeznek populista attitűdökkel.

Goertz-index: a populizmust szigorúan az említett három al-dimenzió metszéspontjában értelmezi, és az elért három végeredmény közül a minimum érték szerint helyezi el a válaszadót a populista skálán.

Sartori-index: nem skálán helyezi el a válaszadókat, hanem populistákra és nem populistákra osztja egy előre meghatározott határérték szerint. Esetünkben ez az 1-7-ig terjedő skálán mindhárom dimenzióban legalább 4-es medián értéket meghaladott válaszadók.

POPULISTA SZAVAZÓK

Az eredmények fényében kijelenthető, hogy a populista nézetek súlya (Bollen-index: 4,7 és Goertz-index: 3,7) és a populista követők aránya jelentős. A társadalom közel fele tekinthető populistának (Sartori-index: 48,5%), míg a populizmus egyes dimenziói önállóan vizsgálva még népszerűbbek. A nem, az életkor és a lakhely nem mutat nagyobb eltérést. Egyedül az iskolázottság minősül meghatározó tényezőnek. A felsőbb végzettséggel rendelkezőknél kisebb arányban jelenik meg a populista világnézet. **Az ellenzéki létnek köszönhetően az Egységben Magyarorszáért szavazói némiképp populistábbak, mint a kormánypárti szavazók, de még így is közel azonos mértékű az attitűd jelenléte.**

A dimenziók szerinti bontás arra is rávilágít, hogy az elitellenesség és a népközpontúság erősebben van jelen az ellenzéki szavazók körében. Ez ugyancsak érvényes állítás azokra, akik kisebb pártokra szavaznak vagy nem mennének el szavazni. Viszont **a fekete-fehér világnézet a kormánypárti populista szavazóknál hangsúlyosabb.**

Kutatói megjegyzés:

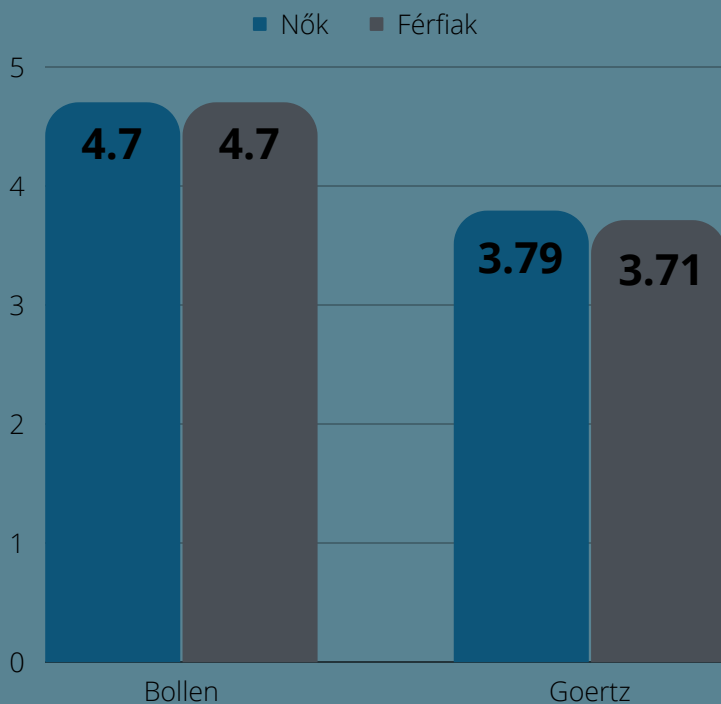
A populizmus attitűd skálák alacsony belső megbízhatósági szinttel rendelkeznek, amely azt jelenti, hogy ezek a mérőeszközök nehezen tudják megfogni a szavazók e nézeteit teljesen. Ennek oka abban állhat, hogy a populizmus világnézetként különböző formában megjelenhet, és esetünkben a populizmus dimenziók belső validitása elérte a szakirodalomban tapasztalt szintet (Cronbach-alfa, α : 0.52-0.65). A vezetés romantikája skálája (α : 0.72) és a karizma skálák (α : 0.90-0.98) magasabb validitással rendelkeztek.

Populista szavazók

Nemi bontásban

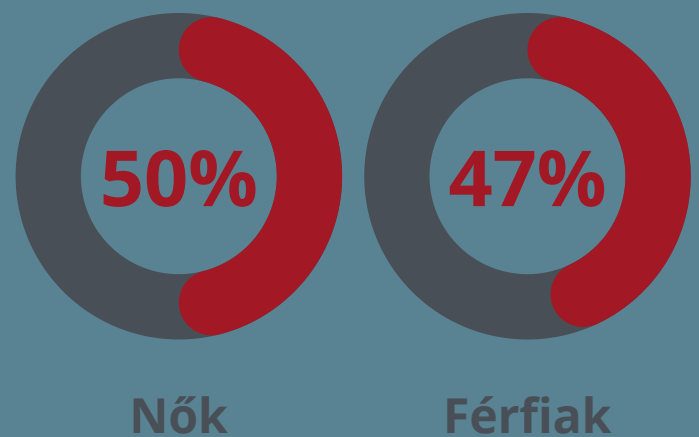

Bollen és Goertz populizmus skálák

Populizmus indexek 1-7-ig terjedő skálán

Sartori populizmus index

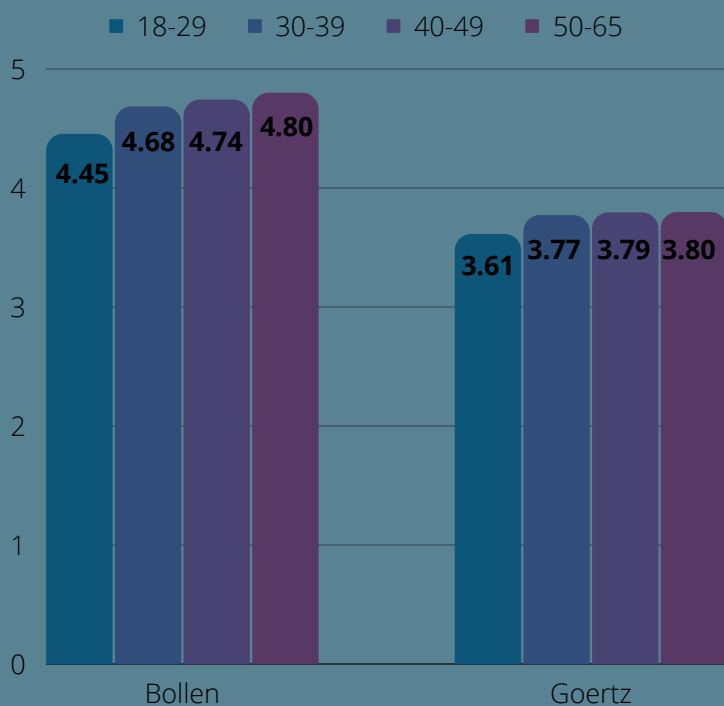

A populizmus index 1-7-ig terjedő skáláján mindhárom al-dimenzióban legalább 4-es medián érték feletti válaszadók aránya

Populista szavazók

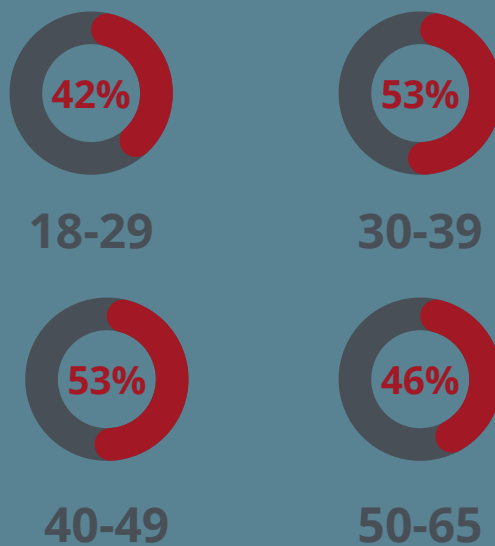
Életkor kategória bontásban

Bollen és Goertz populizmus skálák

Populizmus indexek 1-7-ig terjedő skálán

Sartori populizmus index

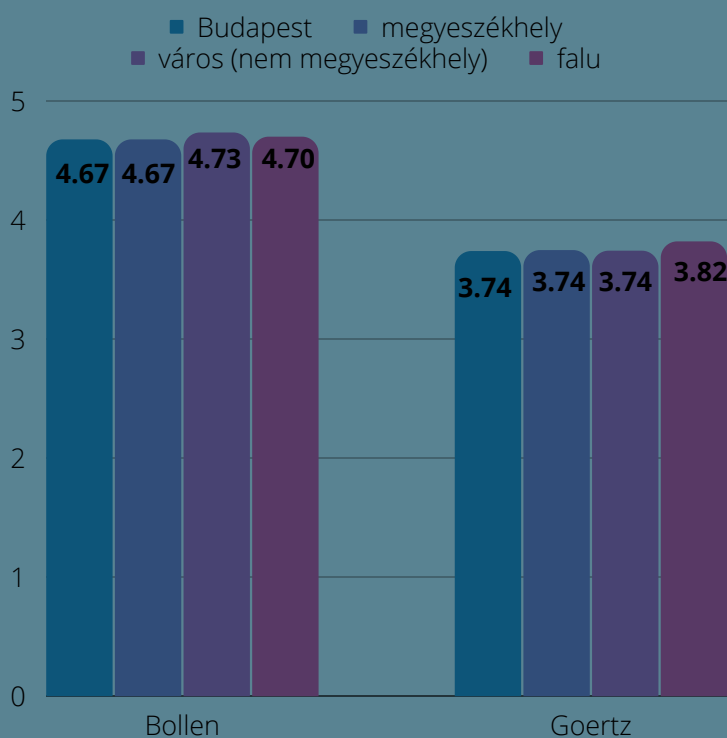

A populizmus index 1-7-ig terjedő skáláján mindhárom al-dimenzióban legalább 4-es medián érték feletti válaszadók aránya

Populista szavazók

Településtípus szerinti bontásban

Bollen és Goertz populizmus skálák

Populizmus indexek 1-7-ig terjedő skálán

Sartori populizmus index

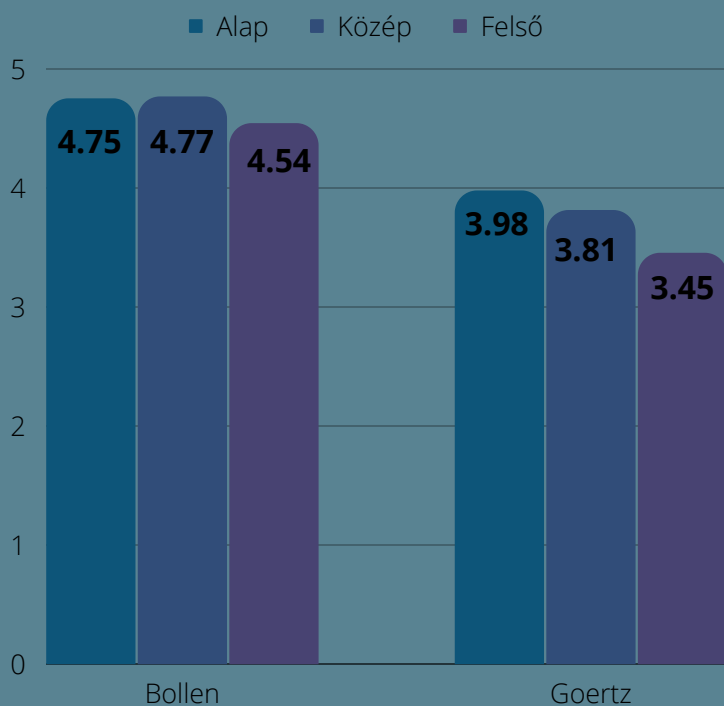

A populizmus index 1-7-ig terjedő skáláján mindhárom al-dimenzióban legalább 4-es medián érték feletti válaszadók aránya

Populista szavazók

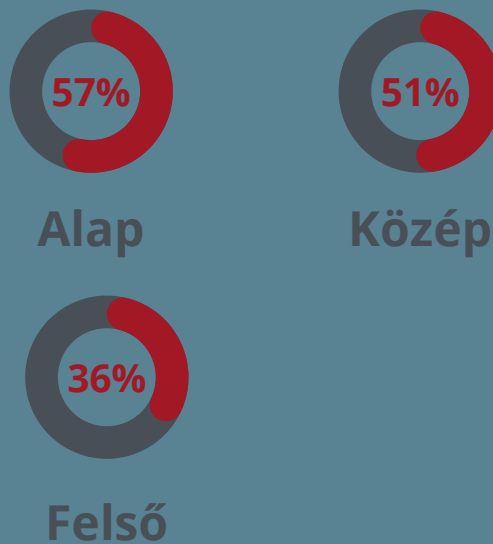
Végzettség szerinti bontásban

Bollen és Goertz populizmus skálák

Populizmus indexek 1-7-ig terjedő skálán

Sartori populizmus index

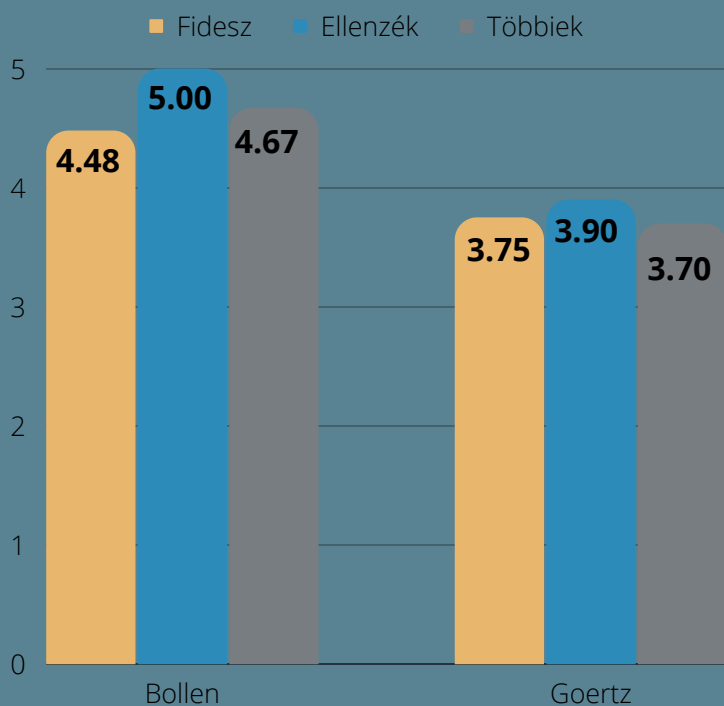

A populizmus index 1-7-ig terjedő skáláján mindhárom al-dimenzióban legalább 4-es medián érték feletti válaszadók aránya

Populista szavazók

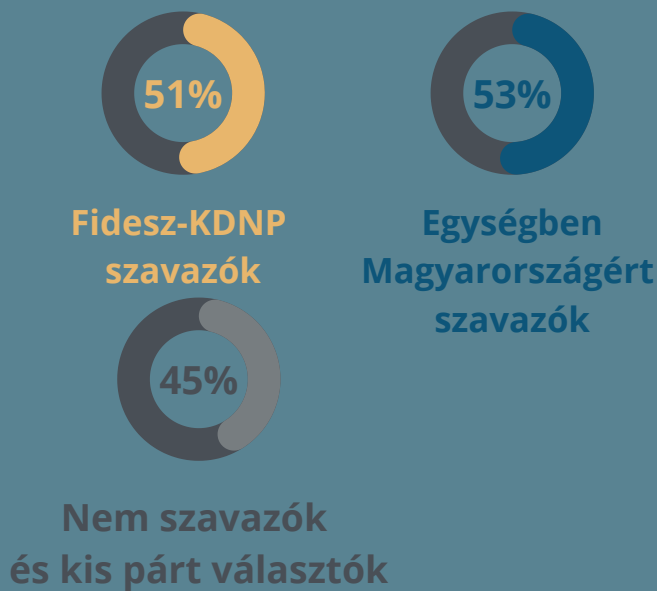
Politikai táborok szerinti bontásban

Bollen és Goertz populizmus skálák

Populizmus indexek 1-7-ig terjedő skálán

Sartori populizmus index

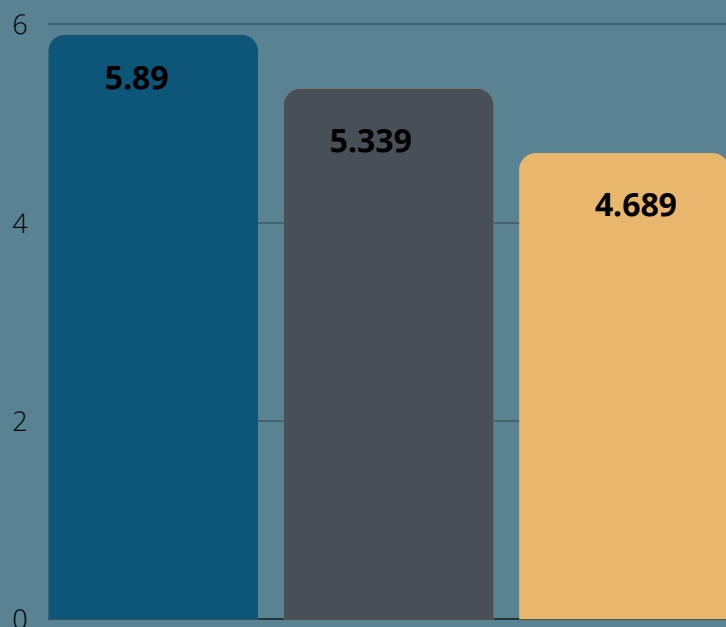

A populizmus index 1-7-ig terjedő skáláján mindhárom al-dimenzióban legalább 4-es medián érték feletti válaszadók aránya

Populizmus dimenziói

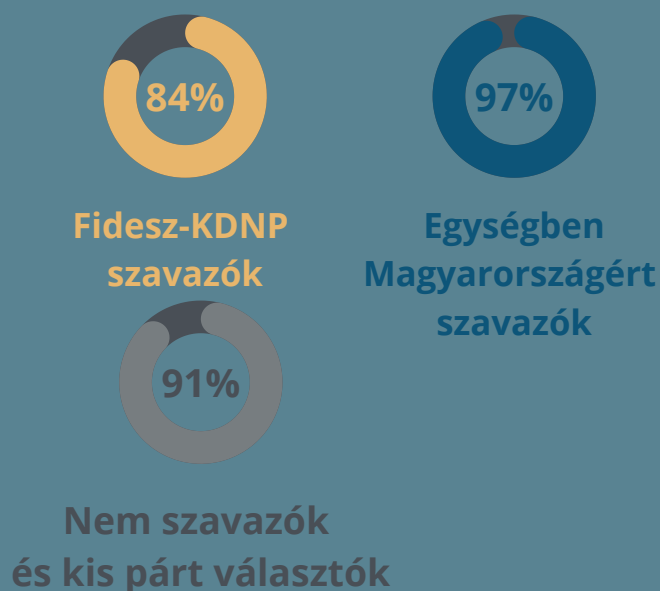
Elitellenesség

Elitellenesség skála

Populizmus index 1-7-ig terjedő skálán

Elitellenesség index

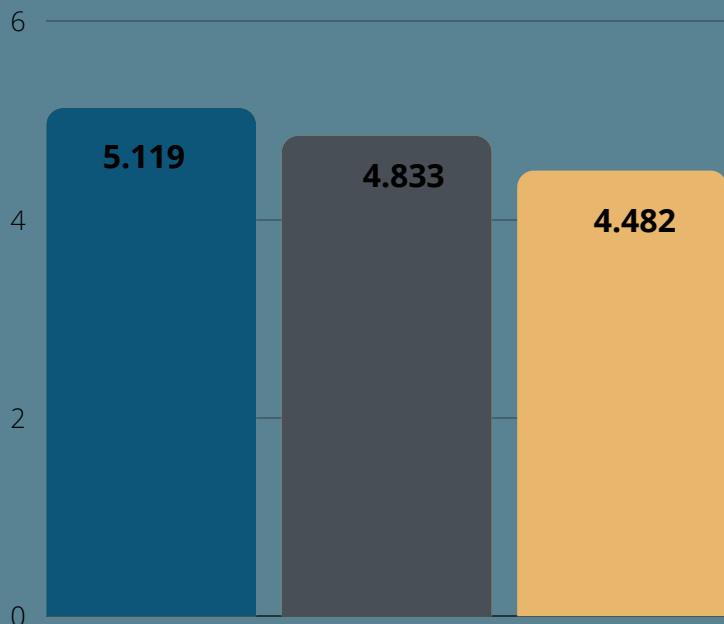

A populizmus index 1-7-ig terjedő skáláján legalább 4-es medián érték feletti választók aránya

Populizmus dimenziói

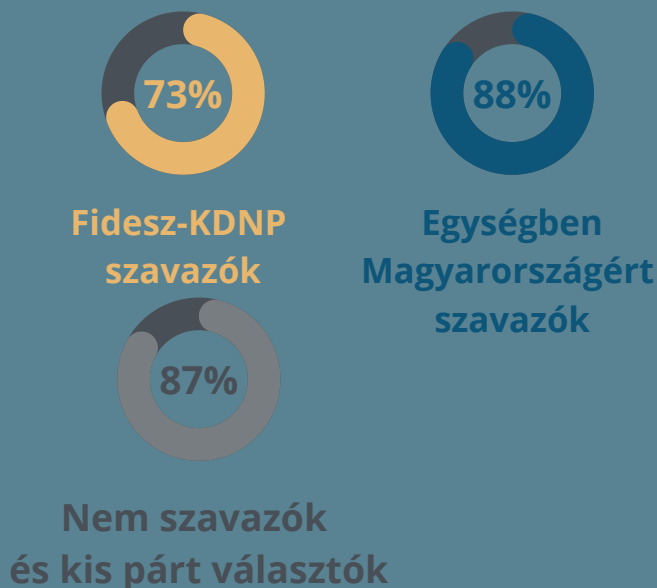
Népközpontúság

Népközpontúság skála

Populizmus index 1-7-ig terjedő skálán

Népközpontúság index

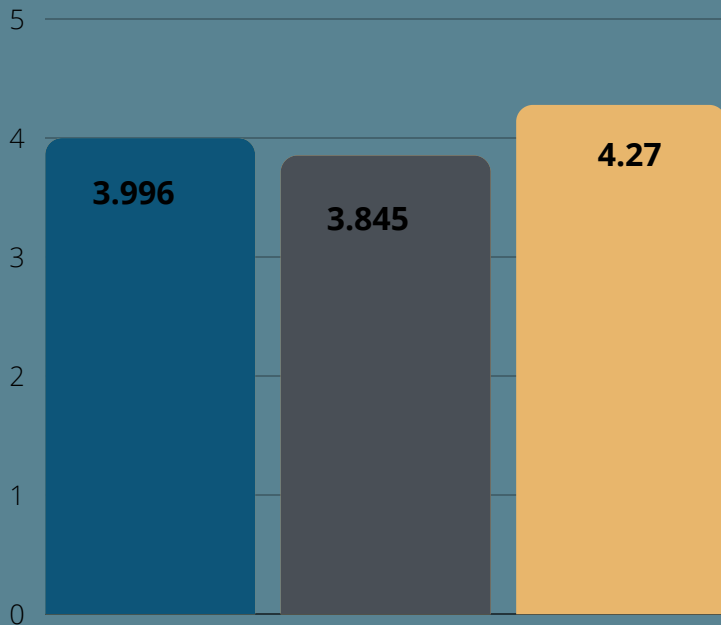

A populizmus index 1-7-ig terjedő skáláján legalább 4-es medián érték feletti választók aránya

Populizmus dimenziói

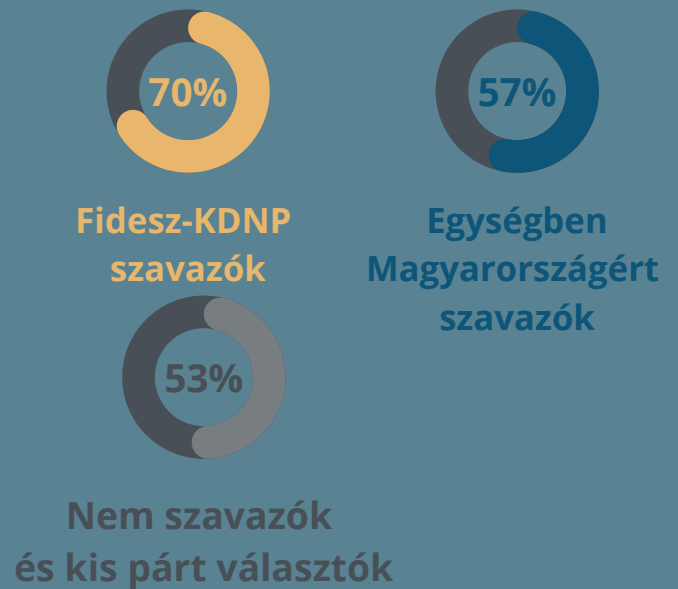
Manicheista világnézet

Manicheista világnézet skála

Populizmus index 1-7-ig terjedő skálán

Manicheista világnézet index

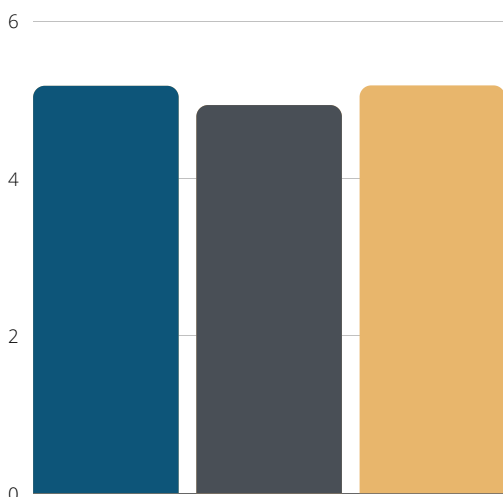

A populizmus index 1-7-ig terjedő skáláján legalább 4-es medián érték feletti válaszadók aránya

KARIZMAÉHSÉG: A VEZETÉS HATÁSÁNAK FELÉRTÉKELÉSE

A populizmus gyakran jár együtt a népet megtestesítő erős vezetés iránti igény megjelenésével, amely képes felvenni a harcot a vélt vagy valós ellenfelekkel. Általánosságban **az emberek gyakran táplálnak romantikus vagy idealisztikus elvárásokat a vezetéssel szemben.** Túlértékelik a vezetők szerepét a gazdasági és politikai folyamatokban leértékelve az egyéb környezeti vagy kontextuális tényezők hatásait és befolyását. Ez értelmezhető egyfajta „**karizmaéhségnek**” is, hiszen a karizmatikus vezetőkkel szemben is hasonló elvárások fogalmazódnak meg. Az alkalmazott skálában olyan állításokat értékelték a megkérdezettek, mint: **„Az ország sorsát elsősorban a politikai vezetők tevékenysége határozza meg.”** vagy „A pártválasztásnál számomra a legfontosabb szempont a politikai vezetők személye és tevékenysége.”

Az adatok szerint mindkét táborban határozott igény mutatkozik meg az erős karizmatikus vezetés iránt. A hétfokú skálán közel azonos átlag értéket kaptunk (5.17-5.23).

	mean	sd
Nem szavazók és kis párt választók	4.924	.888
Fidesz-KDNP szavazók	5.23	.783
Egységben Magyarországért szavazók	5.174	.817

KARIZMATIKUS VEZETŐK: „HŐSIES VISELKEDÉS” FELISMERÉSE

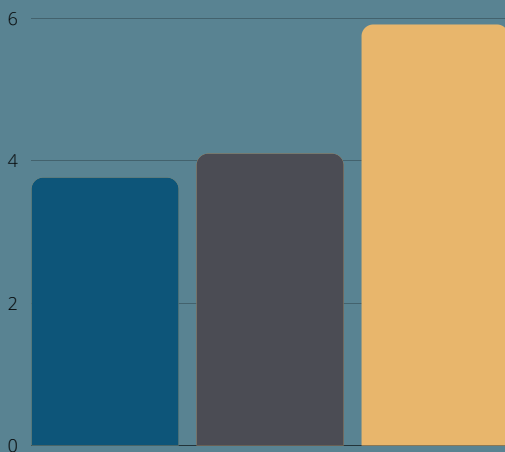
A kutatásban a karizmatikus vezetést a lehetséges követők szemszögéből vizsgáltuk. Arra a momentumra igyekeztünk rátapintani, hogy a követők **miként ruházzák fel vezetőiket olyan vélt vagy valós tulajdonságokkal, amelyeket általánosságban karizmatikusként írhatunk le.** Egyszerűbben fogalmazva a karizmatikus viselkedés skála azt méri, hogy az állampolgárok fel- és elismerik-e vezetőik karizmatikus tulajdonságait és viselkedését. A skálát a szakirodalom alapján többek között a következő hangsúlyos viselkedési dimenziók mentén állítottuk fel: inspiráció, vízióalkotás, innováció, nem-konvencionális viselkedés, önfeláldozás, érzékenység a követők igényeire és a politikai környezetre, valamint a kivételes képességek felmutatása.

Az eredmények a nemzetközi tapasztalatokkal összhangban (Shamir 1994; Pillai-Williams 1998; Pillai et al. 2003) arra mutatnak rá, hogy **a szavazók karizmatikusabbnak látják az általuk támogatott párt vagy koalíció listavezetőjét.** Az sem lehet meglepő, hogy **Orbán Viktort karizmatikusabbnak látják követői,** hiszen pályafutása során komoly hangsúlyt helyezett a karizmatikus hős képének a kialakítására. Ennek a törekvésnek az eredménye mutatkozik meg abban is, hogy még az ellenzéki és más kispárt szavazói, és a szavazói hajlandóságot nem mutatók is átlagosan a medián érték körül értékelték a miniszterelnököt.

Az ellenzéki koalíció szavazói bár nem olyan kiugró mértékben, de ugyanúgy karizmatikusnak látják vezetőjüket. Az adatokból két következtetés szűrhető le. Egyfelől a kevésbé ideális sokpárti környezet ellenére sikerült kivívnia Márki-Zay Péternek, hogy karizmatikus vezetőként ismerjék el. Ez visszavezethető arra, hogy pártfüggetlenként vagy kívülállóként ért el győzelmet az ellenzéki előválasztáson, így szerevezve országos hírnevet. Másfelől érzékelhető, hogy a kormánypárti, más kisebb pártok szavazói és a szavazni nem szándékozók körében eredményes volt a személyére irányuló negatív kampány vagy karaktergyilkosság.

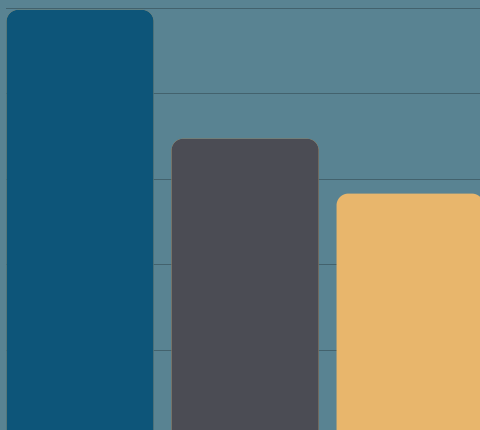
Karizmatikus Viselkedés

Orbán Viktor

	mean	sd
Nem szavazók és kis párt választók	4.088	1.335
Fidesz-KDNP szavazók	5.901	.893
Egységben Magyarországért szavazók	3.757	1.248

Márki-Zay Péter

	mean	sd
Nem szavazók és kis párt választók	3.467	1.423
Fidesz-KDNP szavazók	2.825	1.674
Egységben Magyarországért szavazók	4.98	1.201

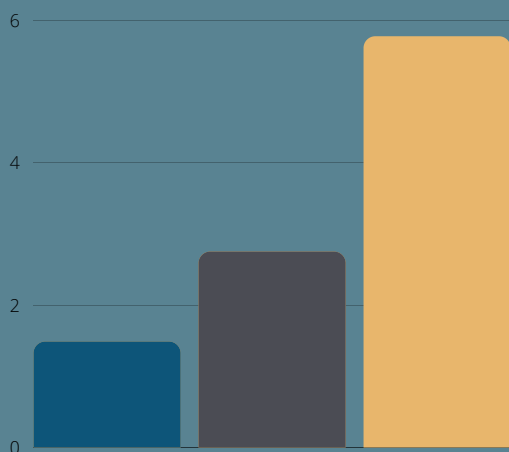
KARIZMATIKUS VEZETŐK: ÉRZELMI KAPCSOLÓDÁS

A vizsgálat a karizmatikus képességek és viselkedés felismerésétől külön kezeli az érzelmi kapcsolat kialakulását a vezető irányába. Többek között itt arra voltunk kíváncsiak, hogy a lehetséges követők mennyiben bíznak meg az adott vezetőben, mennyire ad nekik biztonságérzetet, tudnak vele azonosulni, tölti el őket optimizmussal, készíti őket arra, hogy áldozatot hozzanak a kitűzött célokért vagy épp mennyire teszi őket büszkévé az adott vezető. A megkülönböztetést az teszi igazán szükségessé, hogy a karizmatikus tulajdonságok felismerése nem jelenti automatikusan azt, hogy a vezetőt követni is fogják. **A karizmatikus vezetés egyik legfontosabb eleme az érzelmi elköteleződés.**

A két tábor közötti érzelmi alapú (affektív) polarizációt vagy távolságot szépen szemlélteti a vezetők kölcsönös elutasítása, amellyel lényegében negatív karizmával ruházzák fel őket. Félelemmel, gyanakvással és kritikával szemlélik őket. Viszont nagyobb érzelmi azonosulás mutatkozik meg Orbán Viktor és követői között az ellenzéki kihívóhoz viszonyítva. Ahogy arra számítani lehetett a karizmatikus viselkedés felismerése kevésbé függ a szavazók pártosságától. A karizmatikus vezetői tulajdonságokat közvetítő politikusok megteremtik saját méltó ellenfeleiket, akiknek rendelkezniük kell bizonyos képességekkel ahhoz, hogy valódi fenyegetést jelentsenek.

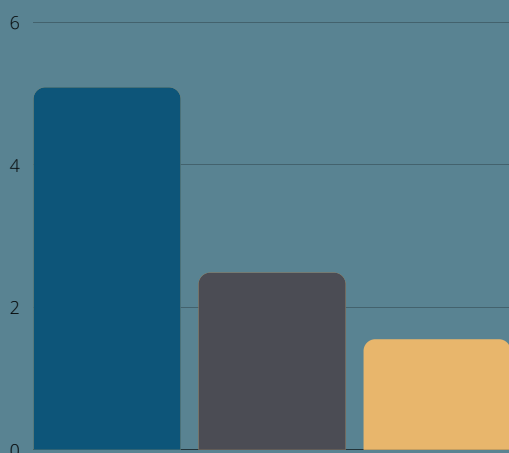
Karizmatikus érzelmi kapcsolat

Orbán Viktor

	mean	sd
Nem szavazók és kis párt választók	2.741	1.584
Fidesz-KDNP szavazók	5.764	1.27
Egyesült Ellenzék szavazók	1.483	1.063

Márki-Zay Péter

	mean	sd
Nem szavazók és kis párt választók	2.477	1.547
Fidesz-KDNP szavazók	1.542	1.216
Egyesült Ellenzék szavazók	5.084	1.5

HIVATKOZÁSOK

- Akkerman, A. – Mudde, C. – Zaslove, A. (2014) How Populist Are the People? Measuring Populist Attitudes in Voters. *Comparative Political Studies*, 47 (9), 1324–1353.
- Castanho Silva, B. – Andreadis, I. – Anduiza, E. – Blanuša, N. – Corti, Y. M. – Delfino, G. – ... Littvay, L. (2019) Public opinion surveys: a new scale. In Hawkins, K. A. – Carlin, R. E. – Littvay, L. – Rovira Kaltwasser, C. (szerk.) *The ideational approach to populism: concept, theory, and analysis*. London; New York, NY: Routledge, 150–178.
- Conger, J. A. – Kanungo, R. N. (1994) Charismatic leadership in organizations: Perceived behavioral attributes and their measurement. *Journal of Organizational Behavior*, 15 (5), 439–452.
- Pillai, R. – Williams, E. A. (1998) Does leadership matter in the political arena? Voter perceptions of candidates' transformational and charismatic leadership and the 1996 U.S. president. *The Leadership Quarterly*, 9 (3), 397–416.
- Pillai, R. – Williams, E. A. – Lowe, K. B. – Jung, D. I. (2003) Personality, transformational leadership, trust, and the 2000 U.S. presidential vote. *The Leadership Quarterly*, 14 (2), 161–192.
- Schulz, A. – Müller, P. – Schemer, C. – Wirz, D. S. – Wettstein, M. – Wirth, W. (2018) Measuring Populist Attitudes on Three Dimensions. *International Journal of Public Opinion Research*, 30 (2), 316–326.
- Shamir, B. (1994) Ideological Position, Leaders' Charisma, and Voting Preferences: Personal vs. Partisan Elections. *Political Behavior*, 16 (2), 265–287.
- Williams, E. A. – Pillai, R. – Deptula, B. J. – Lowe, K. B. – McCombs, K. (2018) Did charisma "Trump" narcissism in 2016? Leader narcissism, attributed charisma, value congruence and voter choice. *Personality and Individual Differences*, 130, 11–17.
- Wuttke, A. – Schimpf, C. – Schoen, H. (2020) When the Whole Is Greater than the Sum of Its Parts: On the Conceptualization and Measurement of Populist Attitudes and Other Multidimensional Constructs. *American Political Science Review*, 114 (2), 356–374.

Az adatok közlése a tudományos ismeretterjesztés céljával történt. Azok mélyebb elemzésének és egyéb összefüggéseinek publikálására később kerül sor. További információ a kutatásról:

metz.rudolf@tk.hu

<https://politikatudomany.tk.hu/populista-vezetok-a-kovetoik-szemeben>

Borítóképek forrása: Orbán Viktor: facebook.com; Márki-Zay Péter: Magyar Hang/Végh László

A kutatási gyorsjelentés a szerzők elemzői véleményét tartalmazza és nem értelmezhető a TK hivatalos állásfoglalásaként.